

Mägedes varitseb valge surm

Valvel on lumelaviinides kaotanud elu juba sadakond inimest.

Meie siin lamedas Eestis ei kujuta hästi ettegi, millist õudu tekitavad Alpides laviinihoiatused.

Kui näete kodukatuselt kaela vajumas lumehunnikut, siis korrutage selle maht umbes kümne tuhandega, ning saate aimu lumemassidest, mis suurte mägede nõlvadelt valanduvad.

Kõike siin ilmas toimuvat hindame ikka oma mätta otstast: meedias on rohkem juttu rippuvatest jääpurikatest kui sadakonnast hukkunust selle talviste laviinide läbi Kaukaasias Kordiljeerideni.

Viimati olid meie lehed 1999. aasta veebruaris täis kirjeldusi kaasmaalastelt, kes sattusid lumevangi Austrias Galtüri mägiuurordis.

Alaline oht pea kohal

Mägede elanikke, alpiniste või lihtsalt turistide varitsevad kõrgustes alati ohud.

"Ikka pead valvel olema, kunagi ei või 100 protsenti kindel olla, et kusagilt kivi või lumelasu kaela ei tule!" kinnitab Šveitsi alpinist Rolf Philipona.

Nii see on. Minu enda lähedastest tuttavatest on kaks hukkunud lumelaviinis Pamiris, üks sõber invaliidistunud Alpides kivilaviini tagajärjel.

Kuigi laviine esineb igal aastal sadu tuhandeid, möllab enamik neist erilist kahju tekitamata asustamata piirkondades.

Laviinioht tekib teatavate ilmanähtuste kombinatsiooni korral. Pärast rasket lumeadu koguneb mäekülgedele meetritepaksune lumekiht. Kui selle alla on jäänud jääkoorik ja ka mäe kalle on järsk ning liiksaks läheb õhk kiiresti soojemaks, on loodud kõik eeldused laviini tekkeks.

Piisab vaid ettevaatamatust suusatajast või kogunisti kõvemast helist, et lumemassid alustaksid kiirrongina allapoole libisemist. Nagu sulav lumi kevaditi plekk-katuselt.

Hoog on säärane, et ka profidest kiirlaskujail pole alati šansse pääseda. Doppleri radaritega on määratud laviinide kiiruseks 80–100 km/h, rekordiks on mõõdetud 349 km/h.

Lumesõjad

Esimesed kirjapanekud laviinide kohta pärinevad 218. aastast eKr peetud Teisest Puunia sõjast, kui Hannibal olevat kaotanud Alpe ületades 16 000 sõjameest, 2000 hobust ning hulga sõjalevante.

Veelgi suuremat rolli mängis ilmataat Esimeses maailmasõjas. Nimelt leidsid itaallased ja austerlased, et kõige lihtsam on üksteist tappa lumesõjas, õigemini – lihtsalt paugutamisega mäetippude suunas. Sellega vallandusid kolossaalsed laviinid.

16. detsember 1916 jäi Austria riigi ajalukku kui Must Neljapäev. Tol päeval, tõelisel kaduneljapäeval, maeti lume alla ligi 6000 sõjameest.

Ohvriterohkeimaks loetakse maavärinast vallandunud laviini Peruu 1970. a, mis mattis enda alla Yungay linna 18 000 elanikku. Šveitsi kurvaks rekordaastaks on aga 1951, kui surma sai 98 inimest, 73 neist hoonete all.

Edaspidi on sealsed elanikud ettevaatlikumad olnud: mitmel korral on näiteks Davosi meteoroloogidest kolleegid pidanud nädala-kaks laviinipühi – tööleminek oli keelatud ohu tõttu!

Kuidas end kaitsta

Viise, kuidas end laviini eest kaitsta, on mitmesuguseid. Üks võimalus on ehitada hooned osalt laevanina sarnaseks. Nii toimib see laviinimurdjana – suunates lumevoolu ehitistest mööda.

Efektivesed on ka mägede nõlvadele rajatud betoontammid, terasbarjäärid või siis teede kohale ehitatud galeriid. Ka Šveitsis ollakse hädas jõuku-

ritega – nood ei tahtvat mitte arvestada loodusjõududega ning kipuvad ehitama häärberid kaunitesse, kuid ohtlikesse paikadesse. (Täpselt nagu meilgi – majast peavad varbad merre ulatama, tulgu aastate pärast või veeuputus!)

Mõnda küla kaitsevad sajandeid nn keelatud metsad (*die Bannwälder*). Raske uskuda, aga nondes metsades olevat isegi jalutamine keelatud – ikka eesmärgil hoida elavat kaitsetara. Ja edukalt: 1999. a laviinikuudel polevat säärase metsade piirkonnis juhtunud ainsatki õnnetust.

Mägistes riikides pööratakse üha suuremat tähelepanu lume alla jäänute päästmise meetoditele. Laserkiired, infrapunadetektorid ja muud moodsad leiutised aitavad aga vaid siis, kui lund on kõigest poole meetri ulatuses.

Endiselt on mõjusamad aastakümneid kasutusel olnud riistad: metallsondid, millega kombitakse lumekihti. Telepildis on sageli näha ahelikus liikuvaid päästjaid, kes torgivad lumekihti pikkade varras-tega, lootuses tabada lumme mattunute kehasid.

Pääsevad vähesed

Vaid vähestel turistidel on kaasas eriline raadiomajakas, mis peaks täpselt asukohta näitama. Õnnelik on see, kes suudab mobiili abil välismaailmaga ühendust võtta. Ometi on see kaduvväike šanss, sest tavaliselt presitakse inimesed lumemassis pannkoogina kokku, nagu üks alpinist kirjeldas.

Veelgi vähem on neid, kellel on seljas päästev ülikond. Tolle põhiosaks on õhupadi, mis täitub ohu korral suruõhuga ning moodustab inimese seljal paksud oranžid "tiivad".

Asi toimib nn sorteerimisefektil: nagu müslipurgi raputamisel kerkivad pinnale suured tükid, nii peaks ka õhupadi soodustama lumme sattunu pinnale kerkimist.

AIN KALLIS

Mannekeen päästeülikonnaga, mille seljale tekitab suruõhk ohu korral paksud "tiivad".

Frauenkirche kirik Davosi lähedal. Laevanina sarnane sein toimib laviinimurdjana – suunab lumevoolu ehitistest mööda.

Idee säärase päästevahendi leiutamiseks olevat saadud ühelt jahimehelt, kes laviini kätte sattudes hoidis kinni äsjalastud hirve turjast. Ja keerlev lumi olevat paisanud mehe elusalt ja tervelt värske õhu kätte. Vanimad ja tuntumad päästevahendid on mui-

dugi bernhardiini koerad, kes haistvat inimest isegi rohkem kui paari meetri paksuse lumekihi alt.

Laviini alla jäänutest õnnestub päästa umbes 5%. Nende hulk sõltub muidugi õnnetute leidmise kiirusest. Ellu jäävat ligi 85% juhul, kui välja kaeva-

miseks kulub vähem kui 15 minutit, poole tunniga pääseb vaid pool ohvritest. Üks austerlane, kes lume alt välja kaevati, suri šoki tagajärjel, kui kuulis, et oli tervelt 17 tundi lumises hauas viibinud.

AIN KALLIS